

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI
TƏHSİL NAZİRLİYİ
ESTETİK TƏRBİYƏ ÜZRƏ
RESPUBLİKA TƏDRİS-METODİK MƏRKƏZİ

DAVRANIŞ MƏDƏNİYYƏTİ

Azərbaycan Respublikası Prezidentinin
İşlər İdarəsi

PREZİDENT KİTABXANASI

BAKİ - 2003

Ümmətin rəhnüması tərbiyədir,
Millətin pişvası tərbiyədir,
Tərbiyətlə keçir umuri-cahan
Hər şeyin ibtidası tərbiyədir.

Estetik Tərbiyə üzrə Respublika Tədris-Metodik Mərkəzin metodik şurasında müzakirə olunub bəyənilmişdir

M.Ə.Sabir

Gənc dost! Sənin qismətinə müstəqil respublikamızda yaşamaq, onun bu günkü siyasi, iqtisadi burulğanında olmaq, müharibənin fəlakətini duymaq nəsiib olub. Sən ətrafına nəzər salarkən mə”nəviyyatın mürəkkəbləşdiyini, adi əxlaq, nəzakət qaydalarının hər an pozulduğunu görürsən. Adət-ən”nədən uzaqlaşmaq, əxlaqi-şüur, davranış və hisslərin vəhdətinin pozulması adi hala çevrilib. Ailə, məktəb, ictimaiyyətin tələblər vahidliyinin və əlaqəsinin pozulması bir sıra mənfi halların üzə çıxmasına səbəb olub. Bütün bu və digər çətinliklərə baxmayaraq biz sizinlə birgə bu gün əxlaq və nəzakət qaydaları haqqında danışmaq istəyirik. Çox istərdik ki, siz davranış qaydalarına riayət edərək, onlardan əksəriyyətini mənimsəyə, öz gündəlik tələbatınıza çevirəsiniz. Bir gün Sokratdan soruşublar: “Sən nə üçün çox vaxt yeniyetmələrlə həmsöhbət olursan?” “Ona görə ki, nazik və tər budaqları düzəltmək asandır, təravəti getmiş, qabığı qurumuş, üzü bərkimiş ağacı düzəltmək isə mümkün deyildir”,-deyə cavab verib. Məhz bu səbəbdən də biz Sizinlə bu gün bə”zi qaydalar haqqında danışmaq istəyirik. Ümidvarıq ki, bu qaydalara əməl etdikcə, onlara yaradıcı münasibət bəsləyəcək, öz lazımı əlavələrinizi edəcək və çalışacaqsınız ki, balaca bacı və qardaşlarınız, dostlarınız, məktəbli yoldaşlarınız da bu qaydaları yerinə yetirsin.

Gənc dost! Hər bir konkret cəmiyyətdə, tarixin müəyyən inkişaf pilləsində olan cəmiyyət və üzvlərinə müəyyən əxlaq qaydaları diktə edir. Evdə, məktəbdə, ictimai yerlərdə xoş rəftar və davranış gözəlliyi hamumuz üçün zəruridir. Sənin əxlaqi keyfiyyətlərinin içərisində xoş rəftar və davranış gözəlliyi mühüm yer tutur. Biz bu kitabçada davranış qaydalarına dair bir sıra məsləhətlər veririk. Biz əminik ki, siz bunları beyninizin süzgəcindən keçirəcək, onlara yaradıcı şəkildə yanaşacaqsınız. Bilirik ki, bu qaydalar Siz məktəblilər üçün vacibdir. Ədəb və nəzakət qaydaları ayrıca düşünülmüş tədqiqat obyektidir. Lakin indi sizinlə bə”zi məsələlərin üzərində dayanmaq istərdik.

Müəllif : Nazim Məmmədboyov - Estetik Tərbiyə üzrə Respublika Tədris-Metodik Mərkəzinin direktoru

Redaktor: Dilərə Qasıмова - ETRTMM-in yaradıcılıq şö”bəsinin mədiri

Məsləhətçi: Yəhya Kərimov - pedaqoji elmlər doktoru, professor

SİZİN AİLƏDƏ DAVRANIŞINIZ.

Etik davranış normalarının tərbiyə edilməsində ailənin rolu olduqca böyükdür. Bu proses sizin doğulduğunuz gündən başlamalı, Sizi ömrünüz boyu müşayiət etməlidir. Təbii ki, mədəni davranış qaydaları müntəzəm

təkrarlanarsa adət şəklinə düşər. Valideyn uşağına ad qoyarkən, eləsini seçməlidir ki, bu adla yaşadıqca onu xəcalət hissi bürüməsin. Sizi çağa dövrünüzdən tərbiyə etmək, nizam-intizama öyrətməyə başlamaq lazımdır. Valideynləriniz çalışmalıdır ki, siz nəcib, nəzakətli, həssas, diqqətli, səliqəli olasınız. Onlar həmçinin Sizde olan hər hansı bir istəddə sönməsinə yol verməməlidir. Sizin ətrafdakı pis xüsusiyyətləri mənimsəməyinizə yol verməməlidirlər. Əzəl gündən Sizi tərbiyə etməli, sonra dərs öyrətməyə, təlimə başlamalıdırlar. Valideynlər Sizi mehribanlıqla, məhəbbətlə, adət-ənənəyə uyğun tərbiyə etməlidirlər. Özünüzdə necə aparmağı, yemək qayda-qanunlarını, şəxsi gigiyenani Sizə öyrətməlidirlər.

Gənc dost! Siz yuxudan oyandıqda valideynlərinizi, yaşca sizdən böyükləri "Sabahınız xeyir!" - deyə salamlayın. Hər gün səhər və axşam əl-üzünüzi yuyun, dişlərinizi təmizləyin.

Hər dəfə yeməkdən əvvəl əllərinizi, sonra dişlərinizi yumağı unutmayın. Yatmadan əvvəl hər gün ayaqları yumaq vacibdir. Həftədə bir dəfədən az olmayaraq çimməlisiniz. Oynamaqdan, gəzməkdən qayıdarkən əllərinizi yumağı unutmayın. Evə gələrkən hamını salamlayın, gedərkən nə vaxt qayıdacağınızı bildirin və sağollaşın.

Dırnaqlarınız qısa kəsilməlidir. Mütləq özünüzdə əl yaylığı olmalıdır və onun təmizliyinə riayət etməlisiniz.

Saçınıza fikir verməyiniz vacibdir. Onlar səliqə ilə vurulmalı və ya səliqə ilə yığılmalıdır. Öz geyiminizi təmiz və səliqəli saxlamalısınız. Yaxşı olar ki, valideynlər Sizə xüsusi guşə, imkan varsa, otaq ayırsınlar. Buradakı səliqə sahmanı özünüzdə saxlamalısınız və oyun ləvazimatınızın daimi yeri olmalıdır. Siz məktəbə gedərkən müəyyən bir əşyanı saatlarla axtarmadan asanlıqla tapmalısınız. Siz yaşınıza uyğun olaraq ev işlərində valideynlərinizə məmnuniyyətlə kömək etməlisiniz. Yatağınızı mütləq özünüzdə yığılmalıdır.

SİZİN KÜÇƏDƏ DAVRANIŞINIZ.

Siz küçəyə çıxmazdan əvvəl, mütləq güzgüyə baxın, görün geyiminizdə, üst-başınızda hər şey qaydasındadırmı? Tanışlarınızla rastlaşanda birinci Siz salam verin. Yaşlılarla, yaxud qızlarla salamlaşarkən əlinizi birinci uzatmayın, gözləyin bunu əvvəl onlar etsinlər. Ola bilər ki, onlar sənə əlini sıxmaq istəməzlər. Salamlaşarkən papağını çıxart və əl-ələ görüşməyincə geymə. Görüşərkən əlcəyini çıxart. Yaşlılarla, yaxud qızlarla qarşılaşarkən yana çəkil və onlara yol ver. Yanından dön, yaxud avtobusa minərkən qocaları, uşaqlı qadınları və yoldaşlarınızı özünüzdən qabağa buraxın. Çıxış yoluna yaxınlaşarkən, özündən qabaqda duranları itələmə, nəzakətlə qabağa keçməyə icazə al. Qocalar, uşaqlı sərnişinlər və şikəst adamlar üçün nəzərdə tutulan yerdə əyləşməyin. Öz yerinizi məmnuniyyətlə onlara verin. Nəqliyyatdan istifadə edərkən haqqını ödəyin. Küçəni ancaq keçid nişanı qoyulmuş yerlərdən keçin. Küçəni keçərkən əvvəlcə sola baxın, görün Sizin tərəfə nəqliyyat gəlmir ki, sonra küçənin ortasına çatdıqda dayanıb sağa baxın, görün Sizi təhlükə gözləmir ki. Əgər keçiddə svetafor varsa, küçəni ancaq "yaşıl" işıq yanan zaman keçin. Dayanmış avtomobillərin, avtobusların, trolleybusların arxasından, tramvayın isə ön tərəfindən keçin. Küçədə küçə hərəkət qaydalarını lazımi qaydada yerinə yetirin.

Əgər Sizdən yol soruşurlarsa, dayanın. Necə getmək lazım olduğunu nəzakətlə başa salın. Əgər bilmirsinizsə, "bağışlayın, mən bilmirəm", - deyə söyləyin. Əgər küçədə kor, şikəst, qoca, balaca uşaqla rastlaşmışınızsa, onlara küçəni keçməkdə kömək edin. Dostlarınızla küçədə gedərkən, ancaq səkidə gedin, əl edin ki, bütün səkini tutmayın. Bərkəndən danışmayın, nəzakətli olun.

SİZİN İCTİMAİ YERLƏRDƏ DAVRANIŞINIZ.

Teatrda, kinoda, muzeydə, kitabxanada, mühazirələrdə, sərgidə, stadionda, mədəniyyət parkında olarkən yadda saxlayın ki, Siz burada tək deyilsiniz. Özünüzdə əl aparın ki, ətrafdakılara mane olmayasınız. Teatra vaxtında gəlin. Bütün aktyorlar, musiqiçilər, səhnə fəhlələri vaxtından əvvəl gəlmişlər. Onlar bunu ona görə edirlər ki, tamaşa vaxtında başlasın. Siz artıq yerə gözləməyəsiniz. Onlara qarşı nəzakətli olun və gecikməyin. On- on beş dəqiqə tez gəlsəniz daha yaxşı olar. Tələsmədən soyuna bilərsiz. Başınızı darayar, proqramla tanış olar, öz yerinizi vaxtında taparsız. Palto üçün aldığıız nömrəni yaxşı saxlayın, onu əlinizdə oynatmayın, itirə bilərsiniz. Cərgələrin arası ilə keçərkən, özünüzdə oturanlara tərəf tutun. Əgər qızla gəlməmişinizsə onu özünüzdən qabağa ötürün və əvvəl o əyləşsin. Əgər Siz artıq oturmusunuzsa və Sizin qarşınızdan keçən varsa durub kreslonun oturacağını qaldırın və ona yol verin, çalışın ki, biletdə göstərilən yerdə oturasınız. Tamaşa zamanı söhbət etməyin. Yoldaşlarınızla rəy mübadiləsinə fasilə zamanı aparın. Musiqinin ahəngi ilə ayağınızı yerə döyməyin. Bununla hamıya mane olarsız. Tamaşa zamanı yeməyin, fasiləyə qədər gözləyin. Fasilə zamanı qaçaraq bufetə gedib ətrafdakıları itələyərək, piştaxtaya soxulmayın. Axı Siz teatra yeyib, ləzzət almağa deyil, tamaşaya baxmağa gəlmisiz. Fasilədə əl danışın ki, Sizin ancaq müsahibləriniz eşitsin. Pərdə enməyincə, yerinizdən qalxmayın. Çox vaxt pyesin sonunda deyilən söz ən vacibli söz olur. Geyim üçün asılıqana tələsməyin. Teatrda nə qədər adam olursa olsun, hamının geyinməsi üçün on beş dəqiqə vaxt lazımdır.

Qiraət zalında oturarkən qonşunla lap yavaşdan belə danışmayın. Bununla Siz hamıya mane olursuz. Oxuduğunuz kitabı səliqəli saxlayın, Sizdən sonra onu yüzlərlə yoldaşınız oxuyacaqdır.

Muzey və sərgilərə baxan zaman qoyulan əşyalara əlinizlə toxunmayın. Bərkəndən danışmayın, gülməyin. Ekskursovodu diqqətlə dinləyin. Əgər sual vermək istəyirsinizsə, fasilədən istifadə edin.

SİZİN QONAQLIQDA DAVRANIŞINIZ.

Evə daxil olmazdan əvvəl ayağınızı yaxşı silin. Əgər küçədə yağış, yaxud qar yağarsa, qapı önündə ikən palto və papağınızı çıxardıb çırpın. Qapını döymədən içəri girməyin. Əgər tək gəlməmişinizsə, qapıdan birinci keçməyin. Əvvəl yoldaşınızın keçməsinə təklif edin. Qız ilə gəlməmişinizsə, qapını açın və qızın əvvəl keçməsinə yol verin. Otağa daxil olduqda, adam çoxdursa, hamı ilə ayrılıqda görüşməyə cəhd etməyin, buna xeyli vaxt sərf olunar. Yaxşı olar ki, ev sahibi və yaxud ev sahibəsi ilə əl-ələ görüşəsiniz, qalanlara isə ümumi salam verəsiniz. Yaşlılar və qadınlar əyləşməyincə əyləşməyin. Əgər otağa yaşlı və ya qadın daxil olmuşsa ayağa qalxın və ondan qabaq oturmayın. Öz yerinizi ona

təklif edin, özünüz isə başqa stul götürün. Yayxanmış halda oturmayın, ayağınızı ayağınız üstünə aşırmayın, əlinizi cibinizdə saxlamayın, bu nəzakətsizlikdir. Özünüz qonaq çağırılmağınızı təklif etməyin, də"vəti ya qəbul edin, ya da nəzakətlə e"tiraz edin. Qonaqlığa tə"yin olunmuş vaxtda gedin. Əgər də"vəti qəbul etməyirsinizsə bu haqda əvvəldən ev sahiblərinə xəbər verin. Ev sahibləri qonaqları kəndə qarşılayar, soyunmasına kömək edər, bir-biri ilə tanış edir, ev sahibi qonaqları necə əyləndirməyi əvvəlcədən düşünür. Qonaqları tanış edərkən kiçikləri böyüklərə, kişiləri-qadınlara təqdim edir. Qonaqlıqda şən və gülərlük olmaq lazımdır. Əgər Siz mahni oxumağı, rəqsi bacarırsınızsa, sizdən xahiş edilərsə, e"tiraz etmək lazım deyil, qonaqları şənəndirin. Hər hansı bir qonağa diqqətlə baxıb onun xarici görkəmini müzakirə etmək lazım deyil. Qonaqlıqda bərkən gülmək nəzakətsizlikdir. Qonaqlığa gedərkən geyiminizə xüsusi fikir verin, heç kəsi saymadan yalnız bir nəfərlə piçıldamaq nəzakətsizlikdir. Eyni zamanda tək oturmaq da yaxşı deyil. Belə halda ev sahibləri yalnız sizinlə məşğul olaraq, digər qonaqlara diqqət yetirə bilməyəcəkdir. Qonaqlıqda çalışın ki, qızlar bir tərəfdə, oğlanlar isə digər tərəfdə əyləşməsinlər. Qızlar Sizin sol tərəfinizdə əyləşməlidirlər ki, onlara diqqət yetirə bilərsiniz.

SİZİN STOL ARXASINDA DAVRANIŞINIZ.

Stolun yaraşığı və düzgün açılmasını az yaşlarından öyrənin. Çalışın ki, qablar bir-birindən eyni məsafədə olsun. Qabın sağ tərəfindən bıçaq və qaşığı ağıza aşağı, çəngəli isə sol tərəfdə ağız yuxarı qoyun. Hər bir dəstin yanında salfetka qoyulmalıdır. Stol arxasında düz əyləşmək lazımdır. Ayağınızı-ayağınızın üstünə aşıraraq oturmaq, yanakı vəziyyət almaq yaxşı deyil və nəzakətsizlikdir. Həmçinin yemək zamanı kitab oxumaq olmaz. Yeyərkən birdən-birə böyük tikələr dişləməyin - bu yaxşı deyil. Ağızınız dolu ikən danışmayın, ağızınızı marçılatmayın, isti xörəyi üfurməyin, qaşığı və çəngəllə boşqabı döycələməyin. Çalışın səssiz və səliqə ilə yeyəsiniz. Əti böyük tikələrlə kəsməyin. Bir tikəni yedikdən sonra, o birini kəsin. Bıçaqdan istifadə edərkən, onu sağ əlinizdə, çəngəli isə sol əlinizdə tutun. Xörəyi yeyib qurtarmayınca onları bir əlinizdən o biri əlinizə keçirməyin. Bıçaqla yemək yeməyin, bu həm yaxşı deyil, həm də ağızınızı kəsərsiniz. Çəngəllə yeməli olan şeyi qaşığıla yeməyin. Kompotun çayirdəklərini çıxardarkən qaşığı ağızınıza yaxınlaşdırın, çayirdəyi qaşığa salın, sonra boşqaba qoyun. Ümumi qabdan bir şey götürmək istədikdə seçməyin, siza yaxın olan tikəni götürün. Çörəklə boşqabın dibini siyirməyin. Bulaşığı çəngəl və bıçağı süfrəyə qoymayın, onu öz boşqabınıza qoyun. Çörəyi didib tökməyin, çörək qırıntılarını yumrulaşdırıb fırlatmayın. Çay içərkən çay qaşığını fındıca və ya stəkanda saxlamayın- stəkan çevrilə bilər. Qəndi qarışdırıqdən sonra qaşığı nəlbəkiyə qoyun. Əgər hər hansı bir xörəyi yemək istəmirsinizsə "xoşuma gəlmir" deyə söyləməyin. Yeməkdən doymusunuzsa, başqalarının da qurtarmasına qədər səbr edin. Yeməyi tələsmədən aramla yeməlisiniz. Yeməkdən sonra dişlərinizi və əllərinizi yumağı unutmayın.

RƏQSƏ NECƏ DƏ"VƏT ETMƏK LAZIMDIR.

Sizin hər birinizin milli rəqslərimizi bilməyiniz vacibdir. Hər hansı bir qonaqlıqda rəqs edərkən özünüzü sərbəst aparın. Rəqs etməyi və də"vəti qəbul etməyi nəzakətlə və gözəl etmək lazımdır. Özünüz rəqs etməyi bacarmırsınızsa,

başqasını rəqsə də"vət etməyin. Rəqs zamanı özünüzü rəqsə də"vət etdiyiniz şəxsə tərəf döndərin. Rəqsdən sonra oğlan qıza təşəkkür edir və onu öz yerinə müşayiət edir.

SİZİN XARİCI GÖRKƏMİNİZ.

Şəxsi gigiyena nəinki sağlamlıq naminə lazımdır, o həm də adi mədəniyyətdir. Pinti və necə gəldi geyinmiş adam ancaq özünə deyil, ətrafdakılara da hörmətsizlik edir. Belə geyim zövqün olmamasını göstərir. Geyim sadə və rahat olmalıdır. O, hərəkətə, işə və oyuna mane olmamalıdır. Sizə gözəllik verən bahalı və bəzək şeyləri deyil, təmizlik və səliqəlikdir. Yaşa görə geyinmək lazımdır. Yaşlıların taxdığı bəzək şeylərini Siz uşaqların taxması məsləhət deyil. Çalışın ki, paltarınızı təmiz saxlayın, onları vaxtı-vaxtında ütüləyin. Yaxşı təmizlənmiş köhnə ayaqqabı, çirkli və tozlu təzə ayaqqabıdan yaxşı görünür. Corabınızı gözəməyi, düymənizi tikməyi bacarmalısınız. Məktəblinin kosmetikadan istifadəsi, dırnaqlarının rənglənməsi məqsədə uyğun deyil. Mürəkkəb baş düzümü də yararsızdır. Oğlanlar üzlərinə xüsusi fikir verməli, saçlarını səliqəli saxlamalıdırlar. Yalnız üzlərinə yaraşan saç düzümündən istifadə etməlidirlər.

NECƏ DANIŞMAQ LAZIMDIR.

Sözün də su kimi lətifəti var,-
Hər sözü az demək daha xoş olar.

Nizami Gəncəvi

Çox danışmamalı, başqasının sözünü yarımcıq kəsməməli. Dəqiq bilmədiyiniz, sizdə şübhə doğuran həqiqət haqqında heç zaman fikir söyləməyin. Yalan, doğru üstündə məclisdə höcət etməməli. Başqasından soruşulana cavab verməməlisiniz. İki şəxs söhbət edərsə, onların söhbətinə qarışmamalısınız. Münasibətdə olduğu kimi, danışmada da nəzakətli olun. Söhbət zamanı həddindən artıq çığırğan və ya tündməcaz olmaq məsləhət görülmür. Həmsöhbəti qalmaqalla deyil, ağılla, təmkinlə, dəlillərlə başa salmaq olar. Müsahibiniz danışarkən onu dayandırmayın, axıra kimi dinləyin. Danışmaqdan əvvəl bir an fikirləşmək lazımdır. İşlətdiyiniz sözlərin mə"nası ölçülüb biçilməli, ifadələr mə"nalı, münasib və aydın olmalıdır. Ancaq mə"nası Siza tamamilə aydın olan sözləri işlədin. Nəlayiq sözlər işlətməməli, dilinizi söyüşə öyrətməməlisiniz. Heç kəsin işini, sözünü, hərəkətini pis şəkildə ona-buna çatdırmayın. Qeybət, böhtan, iftira, yalançılıqdan çəkinin. Heç kəsə tə"nəli, acıqlı, yaxud hədələyici sözlər deməyin. Xoş sözlə dost, pis sözlə düşmən qazanırıq. Məclisdə iştirak etməyən adamlar haqqında ancaq xoş rə"y söyləyin. İstehzal, zarafatdan, habelə hər hansı bir adamın anadangəlmə qüsurlarını üzə vurmaqdan çəkinmək lazımdır. Telefonla uzun danışmaq, bir-birinə boş bir səbəbdən zəng etmək olmaz. Telefon başqasına işgüzar bir söhbət üçün lazım ola bilər.

Adamlarda kobud danışmağı özünüə heç vaxt rəva bilməyin. “Xahiş edirəm”, “Narahat etdiyim üçün üzr istəyirəm”, “Sabahınız xeyir” və i.a. kimi kəlmələr və qısa ifadələr işlətsəniz, ətrafdakıların Sizə münasibətinin necə dəyişdiyini görəcəksiniz. Siz həmin nəzakətli sözləri həyatınızın hər bir anında işlədin. Özü də yaxşı olar ki, həmin sözləri yalnız müəlliflərə, qonaqlara, böyüklərə deyil, həm də valideynlərinizə də söyləyin. Stolun arxasından durarkən yemək üçün təşəkkür etməyi unutmayın: “Sağ ol, çox dadlı idi” deyin, yatmağa gedərkən hamı ilə sağollaşın, “Gecəniz xeyrə qalsın” deyin.

BİR AZ DA HƏDİYYƏLƏR HAQQINDA.

Həyatda yaxın adamlarınıza sevinc bəxş etməyin bir yolu da hədiyyə verməkdir. Hədiyyəni bayramda, ad günlərində, qonaq gədikən və digər hallarda təqdim edirlər. Hədiyyəni əzəldən seçməlisiniz, çalışmalısınız ki, xoşa gələn olsun. Hər bir hədiyyədə Sizin zövqünüz, fantaziyanız, ixtiraçılığınız köməyinizə gələcəkdir. Hədiyyə həm də Sizin həmin adama diqqətinizi nümayiş etdirməlidir. Lakin çox bahalı hədiyyələrə meyl etməyin. Hədiyyələri sonsuz maraqla və məmnuniyyətlə qəbul edin. Alarkən açıb baxın və mütləq təşəkkür edin.

BİR QƏDƏR DƏQİQLİK HAQQINDA.

Özünüə bütün şeylərinizi və kitablarınızı qaydada saxlayın, çalışın onlardan hər birinin müəyyən yeri olsun. Belə olanda, lazım olan əşyanı və kitabı asanlıqla tapa bilərsiniz. Səhər məktəbə götürəcəyiniz bütün əşyaları axşamdan hazırlayın ki, səhər onları axtarmaq üçün vaxt itirməyəsəniz və tələslikdə onu unutmayasınız. Evdən həmişə bir qədər tez çıxın. Çalışın gedəcəyiniz yerə gecikməyin. Yoldaşlarınızdan aldığınız əşyanı mütləq və”d olunmuş vaxtda qaytarın. Gözləməyin ki, bu haqda Sizə xatırlatsınlar.

Dostuna söz verdin, əməl et, aman
Əhdini, əzizim, pozma heç zaman.

SİZİN MƏKTƏBDƏ DAVRANIŞINIZ.

Gününüzün çox hissəsini məktəbdə keçirirsiniz. O da Sizin üçün ev qədər əziz olur. Siz məktəbə daxil olarkən papağınızı çıxardın. Həmişə səliqəli olun. Müəllimləri görərkən onları salamlain. Yoldaşlarınızla sakit, nəzakətli olun. Danışarkən müsahibinizin üzünə baxın, əlinizi cibinizə qoymayın. Sinfinizi, məktəbinizi təmiz saxlayın. Partanı yazmayın, yerə zibil atmayın. Tənəffüsdə bir-birinizi itələyərək qaçmayın. Məktəblilərə aid olan qaydaları yerinə yetirməyə çalışın. Bu qaydalar müntəzəm təkrarlanarsa adətə çevrilir.

SİZİN MƏKTƏBDƏ KEÇİRİLƏN TƏDBİRLƏRLDƏ DAVRANIŞINIZ.

Məktəbdə müxtəlif tədbirlər - görüşlər, səhərciklər, bayramlar və s. keçirilir. Siz məktəb tədbirlərinin fəal iştirakçılara çevrilirsiniz. Bu tədbirlərə zövqünüzü oxşayan, təmiz paltarda, saçlarınız səliqə ilə darlanmış halda getməlisiniz. Öz yerinizi sakit tutmalı, tələsikliyə, basa-basa yol verməməlisiniz. Yaxşı olar ki, tədbirə 5 dəqiqə tez gəlsiniz. Tədbirin açılışını gözlərkən astadan danışmaq olar, qışqırmaq, itələmək, qaçmaq olmaz. Tədbirin başlanğıcı e”lan edilərkən danışığı kəsərək diqqətə baxmaq və qulaq asmaq lazımdır.

Kütləvi oyunlarda fəal iştirak edin. Ancaq qarışıqlıq salmayın. Məktəbinizdə keçirilən bayrama qonaq gələn adama qarşı diqqətli olun, öz qonaqpərvərliyinizi göstərin. Səhnədə nə isə istənilən kimi alınmasa, məsələn kimsə mövzunu unutsa, yaxud yuxılsa və ya digər bu kimi hadisələr baş verərsə belə işə gülmək olmaz. Yoldaşlarınıza hörmət bəsləyin. Çalışın tədbir keçirilən yeri çirklətməyin. Tədbir qurtararkən sakit geyinin, məktəbdən evə gedərkən tələməyin, bir-birinizi itələməyin.

Əgər müəllim məktəb tədbirlərində iştirak etməyi təklif edərsə, Siz fikirləşməlisiniz ki, bu işin öhdəsindən gələ bilərsinizmi? Sizin təklif olunan sahədə istə”dadınız varmı? Çünki, tədbirdə hamının diqqəti Sizə cəlb olunur. Deyəcəyiniz şe”r, ifa edəcəyiniz mahnı, oynayacağınız rəqs üçün məs”uliyət hissəniz böyük olmalıdır. Çalışmalısınız ki, ifa tərziniz hamının xoşuna gəlsin. Səhnədə özünüə aparmaq qaydalarına diqqətinizi artırın.

MƏKTUB YAZMAQ QAYDALARI HAQQINDA.

Müasir dövrdə texnikanın sür”ətli inkişafı ilə əlaqədar olaraq, əlaqə vasitələrinin çoxalmasına (telefon, teleks, faks və s.) baxmayaraq, məktub bir əlaqə vasitəsi kimi öz əhəmiyyətini hələ də itirməmişdir.

İndi isə sizinlə məktubların yazılması haqqında danışmaq istərdik. Məktubların yazılması və tərtib edilməsi formalarında bütün ölkələr üçün eyni olan cəhətlər də mövcuddur. Ümumən şəxsi, rəsmi (xidməti) və diplomatik məktublar mə”lumdur. Adətən Siz xarici ölkədəki şəxslərə rəsmi məktublar yazdığınız zaman hamı tərəfindən qəbul edilmiş nəzakət ifadəsini ixtisara salsanız, məktubun məzmununu, ahəngini dəyişmiş olarsınız. Məktubunuzu alan şəxs elə güman edər ki, Siz nədənsə narazısınız, yaxud yazışmanı kəsmək istəyirsiniz.

Məktubların formal cəhətlərinə xaricdə bizdən çox fikir verirlər. Aldığınız məktublara və ya hətta otkritkaya mümkün qədər tez, alınan gündən çoxu 3-5 gün sonra cavab verməlisiniz.

Şəxsi məktublar, bir qayda olaraq, əllə, mürəkkəblə yazılır. Bu, yazının səmimiyyətini, e”tibarını bildirir; müəyyən şəxsə onun həyatında baş verən hadisəyə şəxsi münasibəti daha yaxşı ifadə edir. Zərfə qoymaq üçün məktubu ikidəfədən çox qatlamaq məsləhət görülmür.

Məktubun kağızı tərtəmiz olmalı və səliqə ilə kəsilməlidir.

Məktub alanın ünvanı ancaq zərfdə göstərilir. Öz ünvanınızı isə iki dəfə - zərfdə və məktubdakı sağ küncdə və ya məktubun axırında imzanın altında yazmalısınız. Xarici ölkələrə göndərilən zərflərdə ünvanı çap hərfləri ilə yazmaq daha yaxşıdır. Yazılma tarixi ünvanından sonra qoyulur. Məktublar səliqə ilə, aydın xətlə, ləkəsiz və təmiz yazılmalıdır.

Rəsmi məktublar, bir qayda olaraq, müəyyən edilmiş formada, makinada yazılır. Vərəqin sol tərəfində ağ sahənin eni azı iki santimetr olmalıdır ki, məktub qovluğa rahat tikilsin. Bu məktublar iki və ya bir yarım intervalla yazılır. Abzas ağ sahədən beş interval sonra yazılır.

Məktubda müraciət abzassız, mətnin başladığı ağ sahədən yazılır. Sözlərin heca ilə bir sətirdən digər sətərə keçirilməməsinə çalışmaq lazımdır. Buna görə də vərəqin sağ tərəfi bir qədər kələ-kötlür ola bilər.

Məktub aşağıdakı hissələrə bölünür. Sərlövha, adətən, mətbəə üsulu ilə çap edilir. O, məktubu göndərən təşkilatın adını və ünvanını göstərir. Məktubun tarixi sağ küncdə, sərlövhanın altında qoyulur. Xarici ölkəyə göndərilən məktubda tarixi bu cür yazmaq lazımdır: 2 may 1995-ci il - ayın adı hərflərlə yazılmalıdır. Bəzi ölkələrdə, məsələn, ABŞ-da tarixlərdə əvvəlcə ayı, sonra isə günü göstərmək dəbdır. Əgər Siz 2.5.1995-ci il yazsanız, amerikalılar belə oxuyarlar: 5 fevral 1995-ci il.

Məktub göndərdiyiniz şəxsin familiyası və ünvanı, yaxud təşkilatın adı mətnin özündə, sol tərəfdə, tarix qoyulan sətirdə bir qədər aşağıda yazılır.

Təşkilatın adından, yaxud ünvan sahibinin familiyasından sonra ayrı bir tərəfdə evin nömrəsi və küçənin adı, daha sonra - yenə də ayrıca sətirdə şəhərin adı göstərilir. İngilis-sakson dilli ölkələrdə evin nömrəsi küçənin adından əvvəl yazılır.

Başlangıç müraciəti mənasına görə hamı tərəfindən qəbul edilmiş nəzakət ifadəsidir, elə bil söhbət zamanı salamlaşmalıdır. O, məktubun sol tərəfində, ünvanın altında, hökmən ayrıca sətirdə yazılır.

Yekun nəzakət forması rəsmi məktubun bir növ vidalaşmasıdır. Belə yazılır: "Səmimiyyətlə, Sizin".

Rəsmi məktublar ancaq vərəqin üz tərəfində yazılır. Birinci səhifədən başlayaraq bütün səhifələr nömrələnir, rəqəmin hər iki tərəfində tire qoyulur.

Məktublar səliqə ilə, ləkəsiz və düzəlişsiz çap edilməlidir.

Məktub mətn içəri tərəfdə qalmaqla qatlanır.

SON SÖZ.

Gənc dost! Biz Sizinlə ədəb qaydaları haqqında danışdıq. Yalnız xatırlatmaq istərdik ki, bu qayda-qanunların həddi-hüdudu yoxdur, zaman və məkandan asılı olaraq dəyişilir, müxtəlif olur. Lakin biz arzu edərdik ki, Siz yaxşı dıvranış, xeyirli əməllərin əsaslarına daim yiyələnməsiniz, hər an aqlınızın səsinə qulaq əsasınız. Unutmayın ki, Siz həyatda tək deyilsiniz. Sizi başqa adamlar, yaxın qohumlar, yoldaş və dostlarınız əhatə edir. Bu səbəbdən də Siz həmişə özünüzdə elə aparmalısınız ki, başqaları üçün Sizinlə yanaşı yaşamaq asan və xoş olsun.

Siz valideynlərinizə qarşı xüsusilə diqqətli olmalısınız. Axı, onlar Sizi hər şeylə təmin etmək üçün işləyir, xəstələndə müalicə edir, müstəqil həyata hazırlamaq üçün oxudurlar. Onları ürəkdən sevməli, dərin hörmət etməli, arzularına əməl etməli, dediklərini yerinə yetirməli, nəvazişli, mehriban olmalısınız. Valideynlərinizə bacardıqca kömək etməlisiniz.

Gənc dost! Özünüzdə həmişə ətrafdakılar haqqında düşünmək adətini tərbiyə edin.

Məhz əsl nəzakət və əsl tərbiyə bununla bağlıdır.

Hətta qapını bərkədən çırpmaq, yaxud pilləkəndə bərkədən qışqırmaq kimi ilk nəzərdə xırda görünən adətlər ətrafdakılara qarşı diqqətsizlik deməkdir.

Yaylı qapını açıb bayıra çıxarkən qapını əlinizlə tutub örtməyi unutmayın, qapı Sizin arxanızca gələcək dəyməsin.

Metronun vaqonunda, trolleybusda, avtobusda dondurma yeməyin. Siz təsadüfən qonşunun paltarını ləkələyə, oturacağı batıra bilərsiniz.

İzdiham içərisində dirsəyinizlə özünüzdə yol açıb, başqalarını itələməyin.

Öskürən və asqıran zaman ağzınızı əlinizlə örtün.

Söhbət və oyun zamanı həmişə zəiflərə kömək edin, onların tərəfini saxlayın.

Həç vaxt yoldaşlarınızı fiziki zəifliyinə görə ələ salmayın. Uzağı görməyən bir çox uşaqlar lağa qoyulmamaq üçün eynək taxırlar, bu da onların gözlərini tamamilə korlayır. Düşüncəsiz surətdə deyilən sözlərin qarşısını alın. Yersiz, şit zarafatlara yol verməyin. Yerində və ehtiyatsız deyilən söz kiminsə qəlbinə dəyə bilər.

Siz deyə bilərsiniz ki, bunların hamısı xırda şeylərdir. Lakin Sizin hər birinizin xarakteri məhz tədricən bu ilk nəzərdə əhəmiyyətsiz görünənlərdən təşəkkül tapır. Zaman keçdikcə bu xarakter böyük, ciddi bir işdə özünü göstərir.

Gənc dost! Ətrafdakıların hörmətini qazanmaq onlar üçün nə qədər əziz, sevimli olduğunuzu hiss etmək həyatda ən qiymətlidir.

Biz Siza lap kiçiklikdən başlayaraq həmişə ətrafdakıları yadda saxlamağı özünüzdə vərdiş etməyi məsləhət görürük. Bu əsl nəzakət və əsl tərbiyədir.

Biz bu kiçik yazıda Sizin qarşılıqlı münasibətlərinizdə əmələ gələ bilən mürəkkəb vəziyyətlərin hamısını verə bilmərik. Bu səbəbdən də ən mühüm qaydalar haqqında yazdıq. Biza elə gəlir ki, bu qaydalara əməl etməklə Siz özünüzdə gözəl adətlər tərbiyə edəcəksiniz.

MÜNDƏRİCAT

Sizin ailədə davranışınız.....	səh.3
Sizin küçədə davranışınız.....	səh.4
Sizin ictimai yerlərdə davranışınız.....	səh.5
Sizin qonaqlıqda davranışınız.....	səh.5
Sizin stol arxasında davranışınız.....	səh.6
Rəqsə necə də"vət etmək lazımdır.....	səh.6
Sizin xarici görkəminiz.....	səh.7
Necə danışmaq lazımdır.....	səh.7
Bir az da hədiyyələr haqqında.....	səh.8
Bir qədər dəqiqlik haqqında.....	səh.8
Sizin məktəbdə davranışınız.....	səh.8
Sizin məktəbdə keçirilən tədbirlərdə davranışınız.....	səh.9
Məktub yazmaq qaydaları haqqında.....	səh.9
Son söz.....	səh.10